

Bethlehemkerk
8 maart 2020

Tweede dienst in serie over de kruiswoorden van Jezus

‘Vader vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen’

Overweging

Momenteel zijn er tenminste drie nieuwsfeiten die met elkaar om de aandacht strijden.

Het eerste is de deplorabele toestand van vluchtelingen aan de rand van ons continent.

In een dienst die over vergeving gaat roept dit de vraag op: hoe kunnen we het onszelf later ooit vergeven als wij die mensen niet of onvoldoende hebben geholpen?

Het tweede is het proces tegen Gökmen T., de dader van een terroristische aanslag in Den Haag vorig jaar.

In een dienst die over vergeving vraagt roept dit proces de vraag op: hoe kan er ooit vergeving zijn voor de dader van een aanslag die niet laat blijken enige spijt te hebben van wat hij heeft gedaan?

Hoe kun je een man vergeven die op geen enkele manier iets van inlevingsvermogen toont ten opzichte van de nabestaanden van de mensen die hij in koelen bloede heeft neergeschoten?

Het derde nieuwsfeit ten slotte is hoe een nieuw en nog onbehandelbaar groepsvirus oprukt, ook in Nederland.

Hoe kun je besmetting voorkomen? Dat is één van de meest gestelde vragen.

Vorige week kwam onze landelijke kerk al met een advies: bij het avondmaal geen gezamenlijke beker maar kleine bekertjes gebruiken, elkaar niet de hand geven bij de vredegroet, en na afloop niet allemaal de hand van de predikant gaan schudden.

Dit advies is ook tot Hilversum doorgedrongen: vorige week hadden ze in de Regenboogkerk een viering van Woord en Tafel.

Door alle bekertjes van de Morgenster te gaan lenen kon die tafelviering doorgaan.

Over twee weken keren we het om en leent de Morgenster de bekertjes van de Regenboogkerk.

We zijn er al met al enorm mee bezig.

Wordt deze nieuwe vorm van griep een pandemie? Is het al zover?

Of laten we ons misschien ook een beetje gek maken?

Er wordt inmiddels gesproken over een *infodemie*: een teveel aan informatie waardoor mensen hun gedrag te veel laten bepalen. We merken om ons heen: angst werkt besmettelijk.

Op onze eigen manier zijn we er allemaal mee bezig. Nu leven we in een traditie die ons voorhoudt dat er ook andere dingen zijn die besmettelijk zijn. En wel in *goede* zin. We hebben allemaal wel de ervaring van mensen die een besmettelijk soort levensvreugde om zich heen hebben. Een ongeschokt vertrouwen in de wereld. Ook vrolijkheid kan besmettelijk zijn, blij zijn met de dingen die je toevallen. Onze christelijke traditie doet ons verlangen naar nog meer dingen die besmettelijk zijn: liefde, solidariteit, empathie, vergeving. Wie daardoor wordt aangeraakt wordt er mee besmet. Probeer maar eens onverwacht vergeving te ontvangen, je kunt daarvan helemaal van je stuk raken. Probeer dan maar eens te doen alsof er niets gebeurd is. Maar dat gaat niet: want er is iets veranderd in je werkelijkheid, er heeft zich even iets geopend waardoor het licht is binnengestroomd. Je hebt een woord gehoord dat de situatie verandert, ja dat jou verandert.

Lang geleden schreef Henriëtte Roland Holst woorden die volgens mij ook over die ervaring gaan:

*Die ene weten wij
en aan dit één houden wij ons vast in de duistere uren:
er is een woord dat eeuwiglijk zal duren
en wie 't verstaat, die is niet meer alleen.*

Laten we daarop inzoomen, op deze tweede zondag van de Veertigdagentijd.

Dit jaar is het trouwens passender om over de 'Lijdenstijd' te spreken. Want in deze periode stellen wij, samen met de andere wijken van de Protestantse gemeente, de zeven kruiswoorden van Jezus centraal. Het gaat om spannende woorden uit het lijdensverhaal van Jezus. Spannend, want er zit nogal wat tussen het '*Mijn God mijn God waarom hebt u mij verlaten?*' en '*Het is volbracht*'.

Jezus schreeuwt zijn verlatenheid uit in de versie van de evangeliën van Matteüs en Markus.

Het woord '*het is volbracht*' is alleen in het Johannes-evangelie te vinden.

Die woorden zijn niet zomaar te harmoniseren.

De Jezus van *'het is volbracht'* is een andere dan die van *'Waarom hebt U mij verlaten?'*

Het wordt een opgave om elk van de zeven kruiswoorden het volle pond te geven.

Steeds zullen ons afvragen: wat zegt dit woord over Jezus?

Over zijn lijden?

Over de manier waarop we ons geloof proberen te verwoorden?

Over de manier waarop we nu omgaan met lijden, met kwetsbaarheid?

Vanmorgen luidt het tweede woord voor de Bethlehemkerkgemeente:

'Vader vergeef hun, want ze weten niet wat ze doen'..

Als een misdadiger is Jezus gekruisigd.

Hij weet dat hij op het punt staat te sterven.

Bespot is hij, gehoond.

Hij drinkt de beker van het lijden volledig leeg.

Wat doet Jezus op dat moment?

Gaat hij roepen om wraak of vergelding?

Dat had gekund.

Dat was maar al te menselijk geweest.

Maar nee, hij vraagt om vergeving voor degenen die hem dit aandoen.

Want ze weten niet wat ze doen.

Wat is Jezus hier?

Een held?

Iemand die onverschrokken zijn einde tegemoet gaat?

Een voorbeeld van enorme moed?

Ik denk dat het hier niet om gaat.

Lucas laat hiermee zien hoe consequent Jezus is in heel zijn optreden.

Wat Jezus heeft gedaan in de korte tijd die hij had kan samengevat worden als een aanbod van vergeving.

Eén van de kernverhalen hierover, overgeleverd bij Mat, Mk en Lucas samen, is het verhaal van de genezing van de verlamde.

In dit verhaal vindt een voor ons bijzondere combinatie plaats van genezing en vergeving, met deze vraag: *'Wat is gemakkelijker, te zeggen: "Uw zonden worden u vergeven" of: "Sta op en loop"?'*

De pointe van dit verhaal is dat beiden even moeilijk zijn. Want beiden kan alleen God.

Het verschil is wel dat je met je eigen ogen het resultaat van genezing kunt zien, maar dat er vergeving heeft plaatsgevonden dat moet je maar geloven, want dat blijft onzichtbaar.

Het wonder van de genezing heeft in dit verhaal de functie de vergeving van zonden plausibel te maken.

Vergeving is iets dat lijkt op de genezing van een verlamde.

De genezing maakt iets zichtbaar dat ook geldt voor vergeving, namelijk dat je echt gezond wordt, dat er een blokkade wordt opgeheven, dat een stukje in je eigen lijf en ziel dat dood was weer levend gemaakt wordt.

Ook Lucas neemt dat kernverhaal over. Maar er is meer.

Lucas heeft zijn eigen versie van de bergrede, de zogenaamde veldrede. Daarin staat dit woord: *'Zegen wie jullie vervloeken, bid voor wie jullie slecht behandelen'*.

Kunnen wij dat Jezus nazeggen?

Lucas denkt van wel.

In het tweede deel van zijn werk, in de Handelingen van de apostelen, laat Lucas in de persoon van Stefanus, de eerste martelaar, zien dat het kan.

Als Stefanus gestenigd wordt valt hij op zijn knieën en roept: *'Heer, reken hun deze zonde niet aan'*.

Stefanus breekt hier net als Jezus uit de duivelskring van de wraak.

Er zijn culturen waar vormen van eerwraak bestaan – eindeloos gaat dat door.

Vergeving is het stappen uit de duivelscirkel van wraak die tot wraak voert.

Die duivelscirkel wordt beschreven in het boek Genesis in de persoon van Lamech die zegt: *'Kaïn wordt zevenmaal gewroken, Lamech zevenenzeventigmaal.'*

Leven in de wereld van Lamech is een hopeloze zaak.

Nooit komt er een eind aan de wraak.

Vergeving schenken is een daad van verzet tegen de Lamech-cultuur.

Vergeven is sterker dan wraak.

Liefde is sterker dan haat.

Jezus gaat ver over Lamech heen als hij tegen Petrus zegt dat hij wel zeventig maal zeven maal vergeven moet – dat is in feite eindeloos vaak.

Jezus nodigt ons daarmee uit om het goede nog veel vaker te praktiseren dan het kwade – ja in feite eindeloos vaak.

Als we dat durven te doen, in navolging van Jezus, dan zullen we mogen ontdekken dat vergeving nog veel besmettelijker is dan wraak.

Er is een Franse filosoof geweest, René Girard, die ons heeft geleerd om bij het kruiswoord van de vergeving nog dieper in te steken dan we tot nu toe gedaan hebben.

René Girard constateerde dat mensen van vroeger en nu steeds naar een *zondebok* hebben gezocht.

Mensen hebben een natuurlijke neiging tot strijd, tot rivaliteit.

Om dat te kanaliseren, om niet ten onder te gaan in geweld zoeken mensen steeds naar een zondebok.

We wijzen iemand aan die schuldig is aan ons ongeluk, aan de rampen die ons treffen, aan de ziekte die opeens de kop opsteekt.

Die persoon wordt gedood, dan halen we opgelucht adem en kunnen we weer een tijdje verder zonder geweld.

René Girard constateerde dat we dat gedaan hebben zolang als er mensen rondlopen en deed toen een ontdekking.

Hij zei: het is in de Bijbel dat dat zondebokmechanisme onderuit wordt gehaald.

In het Oude Testament is het een onschuldig bokje dat de woestijn in wordt gestuurd.

In het Nieuwe Testament is er een onschuldig lam dat de zonden van de mensen op zijn schouders neemt: Jezus zelf.

En nu komt het: Jezus is de onschuldige rechtvaardige, het onschuldige lam waarmee – als het goed is – voor eens en altijd het zondebokmechanisme tot een einde zou moeten of mogen komen.

Waarom?

Omdat deze zondebok vlak voor hij sterft zegt: *‘Vader, vergeef hun, want ze weten niet wat ze doen’*.

De zondebok zelf, het onschuldige lam zelf, spreekt deze woorden uit.

Namens ons allen, of misschien beter nog, in plaats van ons allen, plaatsvervangend voor ons allen – want wij zelf kunnen deze woorden van vergeving niet opbrengen – spreekt Jezus de woorden die het einde mogen zijn van de duivelskring van de haat en de wraak.

Zo gaf René Girard, overleden in 2015, een originele en inspirerende visie op de betekenis van het lijden en sterven van Jezus.

Jezus lijkt op de lijdende rechtvaardige uit Jesaja 53. Van hem hoorden we dat hij zijn mond niet open deed.

Ook hij vervloekte degenen die hem mishandelden niet.

Jezus gaat nog een stap verder.

Hij opent zijn mond wel en spreekt de woorden uit van vergeving.

Juist hij die niet schuldig maar *onschuldig* is spreekt dit uit.
Daarmee is voor ons de boodschap gegeven: ook wij mogen stoppen
met anderen aanwijzen als de zondebok.

Zo opent ons nadenken over dit tweede woord in een serie over de
kruiswoorden ons voor een bevrijdende ruimte.
Aan ons de uitnodiging om daar handen en voeten te geven in onze
omgang met anderen,
met mensen die het net zozeer als wij nodig hebben dat ze een nieuw
begin mogen maken.

In het gebed dat Jezus zijn leerlingen leerde gaat het in bijna elke bede
over een opening van een nieuw begin.
Gods koninkrijk breekt soms, even door waar mensen elkaar gunnen dat
Gd goedheid er ook is voor een ander. Dat genezing en vergeving
gegund is aan elk mensenkind. Amen

ds. Erik van Halsema